

**Diagnoza stanu zastanego i inwentaryzacja badań
prowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego
do czasu powołania Obserwatorium Integracji Społecznej.**

Wstęp

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej rozpoczął swoją działalność w roku 1999 jako samodzielne stanowiska w ramach Departamentu Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego. We wrześniu 2000 r. uzyskał on status Wydziału funkcjonującego w ramach tego samego Departamentu. Poczynając od stycznia 2001 roku usytuowanie ROPS w strukturze organizacyjnej Urzędu Marszałkowskiego ulegało zmianom. I tak: od stycznia 2001 r. do stycznia 2006 r. ROPS funkcjonował jako Wydział Polityki Społecznej w Departamencie Zdrowia i Polityki Społecznej; od stycznia 2006 r. do kwietnia 2007 r. po zmianie nazwy na Zachodniopomorski Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej komórka ta funkcjonowała na prawach samodzielnego departamentu. Dnia 25 kwietnia 2007 roku Zachodniopomorski Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej został przekształcony w Biuro Polityki Społecznej i włączony w struktury Wydziału Zdrowia i Polityki Społecznej. W tej formie organizacyjnej Biuro Polityki Społecznej działało do 26 czerwca 2008 roku, kiedy to ponownie otrzymało status Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na prawach samodzielnego wydziału i w takim usytuowaniu organizacyjnym funkcjonuje do dzisiaj.

Dnia 12 listopada 2009 na podstawie umowy (CRZL/WPS/1.16/12/09) zawartej pomiędzy Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich a Województwem Zachodniopomorskim r. w strukturze ROPS utworzone zostało Biuro Projektów Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach którego powołano Zespół ds. Projektu Systemowego ROPS oraz Obserwatorium Integracji Społecznej (OIS). OIS zaprojektowane zostało jako jednostka analityczno – badawcza realizująca zadania projektu systemowego „Koordynacja na Rzecz Aktywnej Integracji” realizowanego w ramach Priorytetu I „Zatrudnienie i integracja społeczna”, działania 1.2 „Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Powstanie Biura Projektów Europejskiego Funduszu Społecznego wymusiło zmianę struktury organizacyjnej ROPS, który pozostaje w strukturze Urzędu Marszałkowskiego na prawach wydziału. Struktura ROPS na dzień dzisiejszy składa się z czterech biur. Są nimi:

ROPS I – Biuro Pomocy i Integracji Społecznej

ROPS II – Biuro Świadczeń rodzinnych

ROPS III – Jednoosobowe stanowisko do spraw finansowych

ROPS IV - Biuro Projektów Europejskiego Funduszu Społecznego

Opis i charakterystyka przeprowadzonych badań.

Jednym z pierwszych zadań zapisanych w punkcie 2.2.2 „Koncepcji funkcjonalno – organizacyjnej OIS” jest zdiagnozowanie stanu zastanego oraz inwentaryzacja dotychczasowych badań przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej samodzielnie lub we współpracy z innymi jednostkami badawczymi.

W tym miejscu należy podkreślić, że od początku istnienia ROPS w jej strukturze organizacyjnej nie istniała samodzielna komórka zajmująca się prowadzeniem badań. Wszystkie badania prowadzone były w ramach jednego stanowiska ds. analiz i diagnoz, na którym za całokształt prac badawczych odpowiadała tylko jedna osoba, co niewątpliwie rzutowało na ilość i zakres przeprowadzonych przez ROPS badań.

Wyniki tych badań zostały przedstawione w postaci raportów i opracowań wymienionych poniżej w kolejności ich powstawania.

1. „Bilans potrzeb Województwa Zachodniopomorskiego w zakresie pomocy społecznej”. Bilans ten należy do zadań własnych samorządu województwa i sporządzany był co roku w latach **2000 – 2010**.
2. Raport „Problemy społeczne w województwie zachodniopomorskim. Diagnozowanie, przeciwdziałanie i łagodzenie negatywnych skutków problemów społecznych w pomocy społecznej.” wykonany przez Uniwersyteckie Centrum Badań Społecznych Uniwersytetu Szczecińskiego na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego. **(2003)**
3. „Strategia województwa zachodniopomorskiego w zakresie polityki społecznej do roku 2015.” **(2005)**
4. Opracowanie „Wojewódzki program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w latach 2007 – 2015”. **(2007)**
5. Opracowanie „Plan realizacji na 2008 r. Strategii województwa zachodniopomorskiego w zakresie polityki społecznej do roku 2015” **(2007)**
6. Raport z „Bilansu potrzeb województwa zachodniopomorskiego w zakresie pomocy społecznej na rok 2008”. **(2008)**
7. Raport „Mierzenie bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego w Województwie Zachodniopomorskim w oparciu o Europejską Typologię Bezdomności i Wykluczenia

Mieszkańcowego ETHOS” wykonany dla Polskiej Strony o Bezdomności i Wykluczeniu Mieszkańcowym www.bezdomnosc.edu.pl (2008)

8. „Diagnoza stanu pomocy i integracji społecznej w województwie zachodniopomorskim” (2009)

Krótką charakterystyka w/w raportów i opracowań.

1. **„Bilans potrzeb Województwa Zachodniopomorskiego w zakresie pomocy społecznej”. Corocznie w latach 2000 – 2010.**

Sporządzanie bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej należy do zadań własnych samorządu województwa i jest realizowane zgodnie z art. 21 pkt 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 115,poz. 728 ze zm.). Bilans stanowi źródło danych na temat szacowanych potrzeb (finansowych, kadrowych, instytucjonalnych, inwestycyjnych, itp.) niezbędnych do realizacji zadań pomocy społecznej przez gminy i powiaty, zarówno w zakresie zadań własnych, jak i zleconych przez administrację rządową. Na podstawie danych zebranych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie powstała więc zbiorcza informacja o różnych potrzeb finansowych zgłaszanych przez instytucje i placówki pomocy społecznej.

Ze względu na odmienny zakres zadań gmin i powiatów w zakresie pomocy społecznej bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej sporządzono według podziału na zadania właściwe dla ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Bilans potrzeb był rozbudowywany z roku na rok o kolejne informacje. Poniższe tabele przedstawiają pełny zakres tematyczny gromadzonych obecnie danych.

L.p.	Potrzeby w zakresie pomocy społecznej na rok 2010 w gminach.
1.	Potrzeby w zakresie realizacji zadań zleconych.
2.	Potrzeby w zakresie realizacji zadań własnych.
3.	Prowadzenie i utrzymanie ośrodka pomocy społecznej.
4.	Potrzeby w zakresie zatrudnienia w ośrodku pomocy społecznej.
5.	Plan potrzeb dotyczący kosztów utrzymania jednostek/placówek realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej przez gminy ze środków publicznych (rządowych i samorządowych).
6.	Planowane inwestycje w placówkach pomocy społecznej o zasięgu lokalnym.
7.	Inwestycje z zakresu infrastruktury socjalnej kontynuowane bądź planowane do rozpoczęcia w 2010 r. przez gminy.

8.	Program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”
9.	Szacowana liczba klientów pomocy społecznej w 2010 r. i 2011 r.

L.p.	Potrzeby w zakresie pomocy społecznej na rok 2010 w powiatach
1.	Pomoc na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem osobom opuszczającym: rodziny zastępcze, placówki opiekuńczo-wychowawcze, domy pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, zakłady karne i specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze.
2.	Organizowanie opieki w rodzinach zastępczych oraz udzielanie pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania umieszczonych w nich dzieci.
3.	Zadania z zakresu administracji rządowej – pomoc dla uchodźców.
4.	Prowadzenie i utrzymanie powiatowego centrum pomocy rodzinie.
5.	Potrzeby w zakresie zatrudnienia w powiatowym centrum pomocy rodzinie.
6.	Plan potrzeb w zakresie kosztów utrzymania jednostek/placówek realizujących zadania pomocy społecznej przez powiat ze środków publicznych (rządowych i samorządowych).
7.	Planowane inwestycje w placówkach pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym.
8.	Inwestycje z zakresu infrastruktury socjalnej kontynuowane bądź planowane do rozpoczęcia w 2010 r. przez powiat.
9.	Koszty realizacji programów naprawczych w domach pomocy społecznej.
10.	Koszty realizacji programów naprawczych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.
11.	Instytucje integracji społecznej na terenie powiatów.

2. Raport „Problemy społeczne w województwie zachodniopomorskim. Część 1: Diagnozowanie, przeciwdziałanie i łagodzenie negatywnych skutków problemów społecznych w pomocy społecznej. Część 2: Studium problemów pomocy społecznej” (2003)

Raport został opracowany przez Uniwersyteckie Centrum Badań Społecznych Uniwersytetu Szczecińskiego na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego z inicjatywy ROPS. Jest to dwutomowe, kompleksowe opracowanie dotyczące problemów społecznych występujących na terenie województwa zachodniopomorskiego. Pierwszy tom raportu pt. *Diagnozowanie, przeciwdziałanie i łagodzenie negatywnych skutków problemów społecznych w pomocy społecznej* posiada w głównej mierze charakter historyczno – teoretyczny. W jego części historycznej ukazano różne sposoby

rozumienia i funkcjonowania pomocy/opieki społecznej w Europie od czasów średniowiecza do końca lat 90-tych XX wieku, przy czym akcent położony został na analizę problemów społecznych występujących w Polsce w okresie przemian systemowych w latach 90-tych.

W części teoretycznej można wydzielić trzy „segmenty”. Pierwszy z nich zawiera definicje i obszerną charakterystykę podstawowych pojęć służących do analizy obszaru pomocy społecznej. Wśród podstawowych pojęć znalazły się tutaj bezrobocie, ubóstwo, bezdomność, niepełnosprawność, alkoholizm, narkomania, przemoc, rodziny niepełne i wielodzietne oraz ludzie starzy. Drugi segment zawiera charakterystykę wybranych instytucji pomocy społecznej działających na terenie województwa zachodniopomorskiego, a trzeci służy przedstawieniu głównych kierunków rozwoju pomocy społecznej i określeniu priorytetowych działań w tym zakresie.

Drugi tom raportu jest sprawozdaniem z badań empirycznych ukazujących problemy społeczne występujące w województwie zachodniopomorskim. Podstawą dokonanych analiz były dane zbiorcze uzyskane z 17 powiatów oraz dwóch miast grodzkich na prawach powiatu (Szczecin i Świnoujście). Z jednej strony w materiale zawarte zostały ogólne dane dotyczące sytuacji demograficznej, bezrobocia i sytuacji mieszkaniowej w poszczególnych powiatach, z drugiej strony zaś dokonano szczegółowej diagnozy występujących problemów w oparciu o dane zawarte w sprawozdaniach wszystkich ośrodków pomocy społecznej. Ukazywały one nasilenie takich problemów jak ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała choroba, bezradność opiekuńczo-wychowawcza i wskazywały z jakich form pomocy (i w jakiej skali) korzystali klienci pomocy społecznej (zasiłki stałe, okresowe, celowe itp.)

Drugi tom posiada charakter zestawień tabelarycznych z krótkimi opisami występujących problemów.

Jako całość dokument ten pozwolił na zidentyfikowanie i przedstawienie najważniejszych problemów społecznych występujących na terenie województwa zachodniopomorskiego oraz określenie priorytetowych kierunków działań na przyszłość.

3. „Strategia województwa zachodniopomorskiego w zakresie polityki społecznej do roku 2015.” (2005)

Strategia została przyjęta uchwałą XXI/230/05 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 21 marca 2005 r. Jej celem jest określenie i zrealizowanie kompleksu działań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa socjalnego oraz podniesienia jakości życia mieszkańców województwa. Strategia składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza część to

diagnoza społeczna woj. zachodniopomorskiego. Zawiera ona charakterystykę demograficzną regionu, opis jego rynku pracy, najważniejsze problemy społeczne występujące w regionie wraz z opisem grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz aktualny stan pomocy społecznej i infrastruktury socjalnej w województwie. Część diagnostyczna zawiera także opis takich problemów jak narkomania, HIV/AIDS i alkoholizm wraz z opisem działań zmierzających do rozwiązania tych problemów.

Druga część zawiera opis budowy Strategii. Do jej utworzenia wykorzystano Metodę Aktywnego Planowania Strategicznego (MAPS), która polegała na realizacji takich czynności jak:

- wybór i analiza głównych obszarów problemowych na podstawie diagnozy społecznej województwa zachodniopomorskiego;
- analiza otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego w głównych obszarach problemowych polityki społecznej (analiza SWOT);
- sformułowanie celów strategicznych, celów operacyjnych i wynikających z nich działań
- ustalenie harmonogramu działań wynikających z celów operacyjnych
- określenie zasad wdrażania i monitoringu strategii

Powyższe czynności wyznaczyły tym samym budowę Strategii, która jest spójna z ogólną „Strategią Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020”

4. „Wojewódzki program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w latach 2007 – 2015”. (2007)

Jest to opracowanie wykonane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej UM woj. zachodniopomorskiego składające się z trzech zasadniczych części.

Pierwsza z nich zawiera dane dotyczące liczby osób niepełnosprawnych w skali całego kraju oraz ich charakterystykę ze względu na wiek, poziom wykształcenia, aktywność zawodową i źródło utrzymania. Źródłem danych zawartych w tej części jest Główny Urząd Statystyczny.

Druga część jest opisem problemów osób niepełnosprawnych w województwie zachodniopomorskim ze szczególnym uwzględnieniem kwestii zatrudnienia i bezrobocia. Część ta w całości oparta została na danych udostępnionych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie oraz powiatowe zespoły ds. orzekania niepełnosprawności.

Obie powyższe części mają charakter zestawień tabelarycznych z krótkimi opisami.

Trzecia część dokumentu ma inny charakter i zawiera opis celów strategicznych i operacyjnych Programu w oparciu o diagnozę problemów osób niepełnosprawnych w województwie zachodniopomorskim. Na podstawie diagnozy problemów osób niepełnosprawnych przedstawionej w dwóch pierwszych częściach poddano analizie uwarunkowania realizacji celów Programu posiłkując się w tym punkcie analizą SWOT.

O ile cel strategiczny Programu ma ze swej natury charakter ogólny i został określony jako „stworzenie warunków równego dostępu osób niepełnosprawnych do życia zawodowego i społecznego” o tyle opracowana lista pochodnych celów operacyjnych składała się z 6 pozycji i zakładała: a) podniesienie poziomu świadomości społecznej dotyczącej problemów osób niepełnosprawnych, b) zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do diagnozy, leczenia i wszechstronnej rehabilitacji c) zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do powszechnej edukacji, d) aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych oraz szereg innych działań, które przeznaczone zostały do realizacji w ramach dwóch celów operacyjnych określonych jako „Niezależne życie i integracja społeczna” i „Współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz i w imieniu osób niepełnosprawnych.”

5. Plan realizacji na 2008 r. „Strategii województwa zachodniopomorskiego w zakresie polityki społecznej do roku 2015” (2007)

Plan realizacji na 2008 r. *Strategii województwa zachodniopomorskiego w zakresie polityki społecznej do roku 2015* zawiera tabelaryczny wykaz celów strategicznych i operacyjnych (wraz ze stawieniem kosztów ich realizacji) w zakresie :

- przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu
- pomocy rodzinom w prawidłowym wypełnianiu ról społecznych
- przeciwdziałania i łagodzenia negatywnych skutków marginalizacji grup społecznych
- zmniejszenia spożycia alkoholu i używania środków psychoaktywnych wśród mieszkańców województwa
- tworzenia warunków równego dostępu osób niepełnosprawnych do życia zawodowego i społecznego
- podniesienia bezpieczeństwa społecznego i socjalnego wśród ludzi starszych

oraz szczegółowy opis działań Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie w ramach realizacji w/w Strategii.

6. Raport „Mierzenie bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego w Województwie Zachodniopomorskim w oparciu o Europejską Typologię Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego - ETHOS” wykonany dla Polskiej Strony o Bezdomności i Wykluczeniu Mieszkaniowym www.bezdomnosc.edu.pl (2008)

Raport ten pokazuje w jaki sposób można zastosować w polskich warunkach Europejską Typologię Bezdomności i Wykluczenia Społecznego ETHOS opracowaną przez FEANTSA¹ do badań na bezdomnością. Typologia ETHOS zawiera trzynaście różnych „sytuacji mieszkaniowych” pogrupowanych w cztery kategorie (brak dachu nad głową, brak miejsca zamieszkania, niezabezpieczone zakwaterowanie, nieodpowiednie zakwaterowanie).

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego jako pierwszy w kraju wykorzystał ETHOS do określenia skali bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego na terenie swego województwa. Ankiety skonstruowaną w oparciu o ETHOS skierowano do wszystkich ośrodków pomocy społecznej, prosząc pracowników socjalnych o jej wypełnienie. Uzyskane dane podsumowano i przedstawiono w Raporcie.

Badanie zachodniopomorskiego ROPS pokazuje, że możliwe jest zastosowanie ETHOS jako narzędzia mierzenia bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego nie tylko na terenie województwa ale i całego kraju. Badanie takie wymagałoby jednak ujednolicenia sposobu przypisywania określonych „sytuacji mieszkaniowych” do poszczególnych typów ETHOS, co pozwoliłoby uniknąć prowadzenia skomplikowanego i drogiego badania bezdomności metodą „liczenia głów”.

7. Raport z „Bilansu potrzeb województwa zachodniopomorskiego w zakresie pomocy społecznej na rok 2008”.

W 2008 roku powstał dodatkowo raport, który oprócz zestawień statystycznych pochodzących z bilansu, zawierał także:

- podstawowe dane demograficzne z terenu województwa zachodniopomorskiego, które pozwoliły określić jaki odsetek stanowi grupa klientów pomocy społecznej na tle ogólnej struktury demograficznej województwa,

¹ FEANTSA (European Federation of National Organisations Working with the Homeless) - Europejska Federacja Organizacji Pracujących na rzecz Ludzi Bezdomnych. Adres internetowy: <http://www.feantsa.org/>

- przewidywaną liczbę klientów mogących skorzystać z zasiłków okresowych z powodu bezrobocia,
- szacunkową liczbę osób, wobec których planuje się podjąć działania aktywizacyjne (kontrakt socjalny, prace społecznie użyteczne i inne)

Na podstawie bilansu potrzeb sformułowano także w raporcie rekomendacje dotyczące preferowanych obszarów wsparcia (m. in. edukacja kadr pomocy społecznej, zatrudnienie, integracja społeczna) oraz form wsparcia (m.in. aktywizacja zawodowa, ekonomia społeczna).

8. „Diagnoza stanu pomocy i integracji społecznej w województwie zachodniopomorskim” (2009)

W dokumencie tym opisany został stan pomocy i integracji społecznej w województwie zachodniopomorskim, jego zróżnicowanie w obrębie regionu oraz porównanie „stanu pomocy i integracji” do innych regionów w kraju. Przedstawiono w nim rysujące się trendy dotyczące odsetka osób korzystających z pomocy społecznej, dotychczasowe działania w obszarze pomocy oraz zalecenia – możliwe rozwiązania istniejących problemów.

W opracowanej diagnozie wykorzystano dane statystyczne pochodzące z „Bilansu potrzeb województwa zachodniopomorskiego w zakresie pomocy społecznej na rok 2009”, a także dokumentów pochodzących z Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz sprawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej (MPiPS-03).